

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Саглынская средняя общеобразовательная школа Овюрского кожууна»

«Принята»
на заседании
педагогического совета.
Протокол № 1 от
«30» августа 2023г.

«Утверждаю»
Директор школы:
Назытай О.М.
Приказ № 181 от
«31» августа 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА ПЕДАГОГА

по торээн (тыва чогаал) в 8 классе (ФГОС)

(наименование учебного предмета (курса))

базового уровня основного общего образования

(уровень, степень образования)

на 2023-2024 учебный год

(срок реализации программы)

Саая Галина Кодуповна

Ф.И.О. учителя (преподавателя), составившего рабочую учебную программу

учитель родного языка и литературы, высшей категории

(преподаваемый предмет, квалификационная категория)

Тайылбыр бижик

8 класска тыва чогаалга ажылчын Программаны Тыва Республиканың ниити өөрөдилге черлеринге (школаларыңга) төрөөн (тыва) чогаал эртемин 5-11 класстарга башкылаарыңга таарыштыр тургустунган өөрөдилге дугайында Хоойлуга (дугаары 9, 14, 29 ст.), ниити өөрөдилгениң фундаменталдыг кезээнге, Күрүнениң федералдыг өөрөдилге стандартында ниити өөрөдилгениң түңнелдерин илередир негелделерге дүүштүр база ийги салгалдың гуманитарлыг эртемнерге хамаарышкан кол ниити өөрөдилгениң чогаал эртеминиң чижек программазында (Примерные программы по учебным предметам. Основная школа. В 2-х частях, М.: «Просвещение», 2011 г.) сүмелерге даянып тургускан. Ол ышкаш өөрөдилгениң федералдыг күрүне стандартыңга кирип турар негелде, сүмелерге таарыштыр бөлүк авторларның ажылдап кылганы чижек программаны («Тыва аас чогаалы болгаш литература. Ниити өөрөдилге черлериниң 5-11 класстарыңга чижек программа»). Авторлар Е.Т. Чамзырын, М.А. Күжүгет, Л.Х. Ооржак. Кызыл, 2012 ч.) Үндезин кылдыр алган.

О.Б.Бузур-оол аттыг Саглы ортумак ниити билиг школазының кол өөрөдилге программазыңга;

- Школаның ажылчын программалар дугайында саавырыңга;
- Муниципалдыг бюджеттен хандырылгалыг өөрөдилге чери О.Б.Бузур-оол аттыг Саглы ортумак ниити билиг школазының өөрөдилге планыңга дууштур тургускан.

Школага төрөөн чогаал эртемин өөрөдириниң сорулгалары

Литература өөрөдириниң ниити сорулгазы – өөреникчилерни төрөөн болгаш делегей литературазының байлаа-биле таныштырар, оларның литературлуг болушкуннарны хүлээп алырын, шын үнелеп билирин сайзырадыры, оларның эстетиктиг көрүштерин, негелделерин, идея-чаңчылдарлыг хамааты туружун хевирлээри.

Тыва чогаал амыдырал-биле холбаалыг ханы сайгарылганы билир бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, чараш мөзү-бүдүштүг, чогаадыкчы арга-шинектиг кижини хевирлээр. Ол ышкаш:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг, хамааты бот-медерели бедик, ада-чурт культуразын үнелеп билир кижини хевирлээр;
- сөзүглелдин тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының эмоционалдыг талаларын, идея-тематиктиг утказын ханы сайгарып шыдаар номчукчуну кижизидер;
- номчулгага сонургалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун камгалап билири;
- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүңөске хевирлери-биле деңнеп сайгарары;
- аас болгаш бижимел чугааны сайзыраңгайжыдары;
- чогаал теориязының эге билиглеринге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн ханы сайгарып билири;
- орус болгаш өске-даа чоннарның литератураларында тыва чогаал-биле хөөннеш уткалыг чогаалдарны сайгарарыңга өөрөдири.

Төрөөн чогаал эртеминиң өөрөдилге планында туружу

8-ки класска тыва чогаалды өөрөдиринге неделяда 2 шак көрдүнген. 8 класска 34 өөрөдилге неделязында 68 шакты өөренип эртер уjurлуг.

8-ки класстың өөреникчилериниң тыва чогаал эртеминде шиңгээдип алып уjurлуг түңнелдери

Бот-тускайлаң түңнелдери:

- мөзү-шынары бедик, бот-сайзыраңгай чогаадыкчы кылдыр ажылдап билири;
- бойдушту үнелеп, ооң хоойлуларыңга чагыртып, ону сайзырадып шыдаар кылдыр хевирлээри;
- ада-өгбезиниң төөгүзүн, чаагай чаңчылдарын билип чоруур кылдыр хевирлээри;

- тыва чоннуң, күрүнениң төлээзикылдыр бодун санап, ооң улусчу ужурларын сагып, салгап, өске чоннарның төлээлери-биле эп-найыралдыг болуп, оларның культуразын, шажын-чүдүлгезин хүндүлөп, кандыг-даа кижиге сагыш човаачал кылдыр кижизидери;
- кижилерге камныг, кадык амыдыралдыг, өске улуска эки үлегер бооп шыдаар;
- төрөөн чуртунга, чонунга ынак, ие дылынга, чечен сөске, ада-өгбезинден дамчып келген езу-чаңчылдарынга хумагалыг болур;
- патриотчу тура-соруктуг, күш-ажылга ынак, эртем-билигже чүткүлдүг, кадык амыдыралдыг болур.

Метапредметтиг (эртем бүрүзүндөн чедип азы шиңгээдип алыр) түңнелдер:

- чүге өөренириң сорулгаларын билип, ону янзы-бүрү аргалар-биле чедип шыдаары;
- чидиг (берге) айтырыгларны чогаадыкчы арга-биле дилеп тывары;
- кылыр чүвезин сорулгазының аайы-биле планнап, хынап, үнелеп билири;
- өөрөнгөн чүүлдерин системажыдып билири;
- янзы-бүрү медээ алыр чүүлдерин (*номнар, тыва-орус, орфографтыг дээш оон-даа өске словарьлар, интернет курлавыр, энциклопедия, номчулга залы, библиотекалар, картотекалар*) тып билири;
- херек материалдарны сорулгазының аайы-биле чыып, анализтеп, дамчыдып, таарыштыр ажыглап билири;
- сөзүглелдерни тургузуп, утка-шынарын тодарадып, ооң тема, идеязын тодарадып шыдаары;
- эртемнин кол билиглерин деннеп, анализтеп, тодарадып, системажыдып, болуктеп билири;
- чечен сөстү, улустуң аас чогаалын амыдыралыңга ажыглап билири;
- төрөөн чогаалдан алган шын теория билиглерин өске-даа эртемнерге ажыглаары, культурлуг чугааны сагыыры;
- бодунуң чараш сайзырангай чугаазы-биле, байлак сөс курлавыры-биле кыска чогаалдарны, шүлүктөрин тургузуп, чогаадып шыдаары.

Эртемниң түңнелдери (предметные результаты):

- чогаалдың бижиттинген үези-биле харылзаазын тодарадып билир;
- чечен чогаалдың темазын, идеязын, сюжедин, композициязын тодарадып шыдаар;
- чогаалда көдүргөн проблеманы тодарадып билир;
- документалдыг чогаалдарның онзагай талаларын ылгап билир;
- чогаалдың бүгү аймактарын болгаш хевирлерин аяңныг номчуур;
- чогаал сөзүглелиниң планын тургузуп билир, ону езугаар аас-биле азы бижимел-биле үнелел берип шыдаар;
- чогаалдың уран-чечен онзагайын барымдаалап долу сайгарылгазын кылып билир;
- литературлуг терминнер словарьн, энциклопедияларны ажыглап билир;
- чогаалдарга хамаарыштыр литература-сайгарылгалыг ажылдарны билир, оларны аас-биле харыыларга азы бижимел ажылдарга ажыглап билир;
- өөрөнгөн чогаалын бот-тускайлаңүнелээрде, литература төөгүзүнүң барымдааларын база литература теориязын ажыглап билир;
- өөрөнгөн чогаалдарынга даянып, чараш мөзү-бүдүштүг, бедик культуралыг болур.

8-ки класска тыва чогаал эртемниң утказы болгаш тургузуу

Школага өөредири-биле чогаалдарны дараазында чүүлдерни барымдаалап шилтөөн:

- чогаалдың бедик идеяны, уран-чечени, амыдыралчызы, өөредиглиг болгаш кижизидикчи ужур-дузазы;
- тема аайы-биле хөй талалы, улуг төөгүлүг болуушкуннарнын болгаш амгы үениң амыдыралында бир мөзүлөш чүүлдерниң ужур-дузазын билип алырыңга таарымчалыгы;
- жанрларның болгаш стильдерниң хөй талалыгы;
- өөреникчилерниң хар-назынынга чогаалдарның таарымчалыгы.

Календарь-тематиктиг планнаашкын торээн чогаал 8 класс

№	Кичээлдин темазы	Шагы	Болур хуну	
			планда	Херек кыр
1	Чечен чогаал дугайында сос	1	05.09	
2	С Сарыг-оол «Улуг-Хемим»	1	09.09.	
3	С.Сарыг-оол «Улуг-Хемим»	1	12.09	
4	ЧСК чогаадыг -чурумал «Улуг-Хем күзүн»	1	16.09	
5	Ч/т. Шүлүглел дугайында билиг	1	19.09	
6	Ю.Ш.Кюнзегеш “Дыт” деп шүлүктүн шүлүк тургузуу болгаш уран-чечен дылы.	1	23.09	
7	Ю.Ш.Кюнзегештин. “Чөөн чүктүн кижизи мен” деп шүлүктүн идеялиг утказы.	1	26.09	
8	Ч/С Чогаадыг «Сентябрь ай - чурукчувус»	1	30.09	
9	Монгуш Доржу “Даг эзири”	1	03.10	
10	С.С.Сүрүн-оол «Ырла,Хемчик»	1	07.10	
11	М.Б.Кенин-Лопсан Хүттүн ужары»	1	10.10	
12	К-Э.К.Кудажы «Таңды кежи» Бойдус темазын чырытканы	1	14.10	
13	К-Э.К.Кудажы «Таңды кежи»Тоожукчу маадырнын овор-хевири	1	17.10	
14	К-Э.К.Кудажы «Таңды кежи» Төрээн чери биле кижиниң салым-чолу тудуш деп бодалды илереткени	1	21.10	
15	Чс Чогаадыг «Кижидустун төлү»	1	24.10	
16	Ч/т. Композиция болгаш сюжет дугайында билиг	1	07.11	
17	З.Байсалова. Тайга ээзи» Аас чогаалы-биле харылзаазы	1	11.11	
18	З.Байсалова. Тайга ээзи» Аныяк-өскенге кижизидикчи салдары	1	14.11	
19	З.А.Намзырай «Дуруяалыг шөл»	1	18.11	
20	КДН.З.Намзырай «Аяк хээлиг тыва чуртум» деп шүлүкте төрээн чуртунга ынакшыл темазын онзагай көргүскени	1	21.11	
21	К.Кудажы «Тараа» Тараам турда тодуг-ла мен	1	25.11	
22	К.Кудажы «Тараа». Суваң ирей- төлептиг ада	1	28.11	
23	К.Кудажы «Тараа». Түңнел кичээл	1	02.12	
24	Чогаадыг угаап-боданыышкын «Тараа – амыдыралдың дөзү»	1	05.12	
25	А.Үержаа «Ажыл»	1	09.12	
26	В.Ш.Көк-оолдуң “ Самбажык” деп шиизиниң бижиттинген төөгүзү.	1	12.12	
27	Шии-драмада овор-хевирлер	1	16.12	
28	“Самбажык” деп шииниң дыл-домаа (3-кү көжеге)	1	1912	
29	Дөрткү көргүзүгнүн утказы.	1	23.12	
30	Видеокичээл. “Алдан-дургун” деп кинофильм.	1	26.12	

31	ЧСК Чогаадыг «Маадырлыг өгбелеривис»	1	09.01	
32	С.А.Сарыг-оол «Чечен биле Белекмаа» Бижиттинген төөгүзү»	1	13.01	
33	С.А.Сарыг-оол «Чечен биле Белекмаа» тема, идеязы	1	16.01	
34	ч/т. Шии дугайында билиг	1	20.01	
35	А.Үержаа «Үш чүс харлыг кырган кускуннун чагыы»	1	23.01	
36	А.Үержаа «Үш чүс харлыг кырган кускуннун чагыы»	1	27.01	
37	М.Ховалыг «Ыдыктаан тук» Ыдыктыг тук- Ыдык бедикте	1	30.01	
38	М.Ховалыг «Ыдыктаан тук» Ыдыктыг тук- Ыдык бедикте	1	03.02	
39	Барымдаалыг чогаалдар дугайында билиг	1	06.02	
40	КДН Ш.Суваң «Хемчик нояны»	1	10.02	
41	С.А.Сарыг-оол «Херээжен» Ава кижиниң мөңге омур-хевири тургусканы	1	13.02	
42	С.А.Сарыг-оол «Авамның ынак оглу» Огонек биле Опайның омур-хевирлери	1	17.02	
43	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу» Ие кижиниң салым-чолун, омур-хевири чурааны	1	20.02	
44	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу» Ада кижиниң уруунун салым-чаяанынга үлегер болганы	1	17.02	
45	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу»	1	20.02	
46	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу» Чогаалдың кижизидикчи утка-шынарлыгы	1	24.02	
47	КДН. А.Ховалыг «Надя Рушева –сылдыс»	1	27.03	
48	А.Даржай «Авамга» Ава теманының мөңгези	1	02.03	
49	А.Даржай «Авамга чечээм» тургузуунун онзагайы	1	05.03	
50	М.Дуюнгар «Авамның тону» Чогаалдын кижизидикчи салдарлыгы, дыл-домааның уран-чечени	1	09.03	
51	Ч/С. Чогаадыг «Тыва литературада ава кижиниң омур-хевири көргүскени»	1	12.03	
52	З.Намзырай «Авам мени манап олар» Ава 25.03кижиге ынакшылдың күштүү	1	16.03	
53	Ч.Куулар «Шораан». Салымга канчап чагыртыр	1	19.03	
54	Ч.Куулар «Шораан». Алдын-мөңгүн дадарбас, хан төрел каашпас	1	02.04	
55	Ч.Куулар «Шораан». Сандак ирейниң Шораанның сайзыралынга салдары	1	06.04	
56	Ч.Куулар «Шораан». Эрте чокта, эртен база дүн	1	09.04	
57	Ч.Куулар «Шораан». Чолдун оруу – човулаңның ызы	1	13.04	

58	КДН. Н.Короленко «Согур хөгжүмчү»	1	16.04	
59	Ч/С. Чогаадыг «Шораан – быжыг туруштуг маадыр»	1	20.04	
60	К.Чамьян «Ханы дазыл» Алексей Тоорукович – буянныг башкы	1	23.04	
61	К.Чамьян «Ханы дазыл» Тайып ужар, даянып турар	1	27.04	
62	К.Чамьян «Ханы дазыл» Кол идеялиг утказы,сюжеттиг шугумнары	1	30.04	
63	К.Чамьян «Ханы дазыл» Чогаалдың кижизидикчи утка-шынары	1	11.05	
64	Чс Чогаадыг «Кижиг болуру чажындан»	1	11.05	
65	А.Х-О.Ховалыг «Үш үне» Төрээн черинге, чонунга, дылынга ыдыктыг хамаарылгазы	1	14.05	
66	КДН К.Натпий-оол «Сыын чүрээ»	1	18.05	
67	ХЧС. Чогаадыг «Эң-не сонуургаан чогаалым»	1	21.05	
68	Зачет кичээл. Туннел	1	25.05	

Өөредилге-методиктиг хандырылга:

М.А.Күжүгет, Л.Х.Ооржак. Тыва чогаал. 8 класс. (Тываның ном үндүрер чери, 2022 ч.), техниктиг херекселдер, таблицалар, схемалар ортумак (долу) ниити өөредилгениң сорулгаларын күүседиринге чугула херектиг өөредилге-методиктиг комплексти тургузар. Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери санитар эпидемиологтуг дүрүмнер болгаш нормаларга дүгжүп турар ужурлуг (СанПиН 2.4.2.1.178-02).

Немелде литература:

1. Калзан А.К. Амыдырал болгаш литература – Кызыл: ТывНУЧ, 1980
2. Калзан А.К. Өзүлдениң демдектери - Кызыл: ТывНУЧ, 1991
3. Калзан А.К. Тыва литература. 8-10 класс. Кызыл: ТывНУЧ, 1987
4. Төгүй-оол А.С. Шинчилелдер. Кызыл: ТывНУЧ, 2001
5. Салчак В.С. Тыва чогаалчылар дугайында демдеглелдер. Кызыл: «Аныяк», 200
6. Сүрүң-оол С.С. Тыва чогаал. 8 класс. Кызыл: ТывНУЧ, 2001
7. Куулар Д.С. Төөгү болгаш амгы үе. Кызыл: ТывНУЧ, 1982